

МИХЕЕВА ОКСАНА ЮРЬЕВНА, *Формы и методы социальной поддержки семей.*

В статье охарактеризованы понятие социальной поддержки и определены основные ее виды, представлены основные формы и методы социальной поддержки семей. Данная характеристика видов социальной поддержки семей, подробно описано материальную, психологическую, педагогическую и правовую поддержку семей. Определена государственная социальная помощь в соответствии с законодательством Украины, предоставляемой семьям. Охарактеризованы особенности предоставления всех видов социальной поддержки семей в Украине. Описаны и определены основные направления социальной поддержки семей, охарактеризованы социальное обеспечение, социальная помощь и социальные услуги, которые используют при работе с семьями социальные институты.

Ключевые слова: социальная поддержка, виды поддержки семей, социальное обеспечение, социальная помощь, социальные услуги семьям.

MIXEEVA OKSANA, *Forms and methods of social support for families.*

The article described the concept of social support and its the main species presents basic forms and methods of social support for families. The characteristic types of social support for families, detailed financial, psychological, pedagogical and legal support to families. State social support defined under the laws of Ukraine provided by families. The features provide all kinds of social support for families in Ukraine. And describes the main directions of social support families described social security, social assistance and social services that use when working with families social institutions.

Keywords: social support, types of support for families, social security, social assistance and social services to families.

УДК 378-057.875:37.091

Нейжпана Л.С.

ПРОФЕСІЙНА СПРЯМОВАНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА ЯК УМОВА ЙОГО ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ

У статті на основі аналізу психолого-педагогічної літератури розкрито сутність професійної спрямованості особистості та професійної спрямованості соціального педагога, як сукупність психолого-педагогічних властивостей та якостей особистості, що визначають ставлення до професії, потребу в професійній діяльності та готовність до неї. Визначено складові структури професійної спрямованості особистості. Обґрунтовано, що

основною детермінантою професійного самовизначення майбутнього соціального педагога є професійний інтерес або професійна спрямованість. Охарактеризовано професійну спрямованість майбутнього соціального педагога як особливу систему спонукань до застосування своїх сил та здібностей у майбутній професійній сфері, що дає поштовх ефективному професійному самовизначенню.

Ключові слова: професійна спрямованість особистості, професійне самовизначення майбутнього соціального педагога, професійна спрямованість соціального педагога.

Професійна підготовка соціального педагога на сьогодні є однією з актуальних проблем, яка досліджується на тлі підвищеної уваги науковців до питань формування фахівця нової генерації в системі неперервної освіти – освіти протягом усього життя. Пошуки оптимальних шляхів її розв’язання ґрунтуються, перш за все, на ідеях гуманізації, тобто утвердженні людини як найвищої цінності, найповнішому розкритті її здібностей, задоволенні різноманітних потреб, сприянні її вільному розвитку. Соціальний педагог лише тоді виправдовує соціальні сподівання, якщо його особистість, загальна і професійна культура розвиваються випереджаючими темпами по відношенню до підростаючого покоління.

Формування високо професійного соціального педагога – ініціативного, мислячого, самокритичного – можливе за умови наближення навчання у вищому навчальному закладі до реальної професійної діяльності. Адже, становлення соціального педагога, як і будь-якого фахівця, визначається не лише глибоким знанням основ наук, а й постійним удосконаленням його професійних умінь і навичок. Важливою умовою професійного становлення та самовизначення є професійна спрямованість майбутнього фахівця.

Розкриттю різних аспектів професійної спрямованості присвячено чимало теоретичних і практичних досліджень: А. Вербицького, О. Каганова, Н. Кузьміної, В. Сластьоніна, Н. Тализіної та інших. Педагогічні здобутки з проблеми професійної спрямованості ґрунтуються на положеннях психологічних досліджень таких вчених, як Л. Божович, О. Леонтьєв, В. Мерлін, К. Платонов, С. Рубінштейн.

Професійна спрямованість виявляється у сферах різних професій і, залежно від їх особливостей, має відповідні характеристики. Так, одна професійна сфера відрізняється від іншої своїми об’єктивно-предметними характеристиками. У сучасній психолого-педагогічній літературі поняття «професійна спрямованість» тлумачиться неоднозначно.

На думку Б. Федоришина, «професійна спрямованість – складне психологічне явище, яке характеризує психологічну готовність людини до вибору напрямку майбутньої професійної діяльності» [7, с. 56].

В. Якунін розуміє професійну спрямованість особистості як прагнення застосовувати свої знання, досвід, здібності в галузі обраної професії. На його думку, професійна спрямованість має впливати на поточні мотиви та ефективність діяльності в цілому. Формувати професійну спрямованість у студентів означає виховувати в них позитивне ставлення до майбутньої професії, інтерес, схильності, здібності до неї, прагнення вдосконалювати свою кваліфікацію, задовольняти матеріальні та духовні потреби, займаючись працею в галузі вибраного фаху, розвивати ідеали, погляди, переконання, престиж професії [9].

Позитивне ставлення до професії починається з виникнення професійних інтересів, які під час свого розвитку формують спрямованість на певний вид діяльності і пов'язаний з ним спосіб життя. Формування професійних інтересів в умовах вузу досягається шляхом роз'яснення мети (цілей) та значущості вибраної професії, застосування переконань для впливу на процес усвідомлення студентами вимог, які дана професія пред'являє до людини. Тому професійна спрямованість є дієвою у випадках, коли її спонукають дієві інтереси та мотиви, тобто коли людина прагне оволодіти певною професією і активною діяльністю, виразити своє ставлення до неї. Концепція професійних інтересів була запропонована С. Крягдзе [3]. Відповідно до неї, професійний інтерес є одним з основних компонентів спрямованості особистості, що детермінує психічну активність стосовно ставлення до відповідних об'єктів, інтерес до яких відсутній. Саме інтерес, на його думку, входить до групи тих якостей, визначальною рисою яких є активізуюча функція особистості, тобто та, що й спонукає діяльність людини.

Н. Кузьміна розглядає професійну спрямованість як найбільш узагальнену форму ставлення людини до професії, яка визначає як інтерес до професії, так і схильність займатися нею [2]. Поняття «спрямованість» включає в себе уявлення про цілі; мотиви, які спонукають до діяльності; емоційне ставлення до цієї діяльності, задоволеність нею.

Як зазначає Л. Мітіна, педагогічна спрямованість у вузькому розумінні – це професійно значуща якість, що посідає центральне місце у структурі особистості педагога й зумовлює його індивідуальну та типологічну своєрідність. У широкому розумінні – це система емоційно-ціннісних ставлень, що забезпечує ієрархічну структуру домінуючих мотивів особистості педагога, які спонукають його до її втілення у педагогічній діяльності та спілкуванні [4].

Неоднозначно розглядається проблема формування та розвитку професійної спрямованості у соціальних педагогів. Професійну спрямованість соціального педагога визначають як сукупність психолого-педагогічних властивостей та якостей особистості, яка визначає її схильність до педагогіки. Вона включає: інтерес до дітей, до людей як об'єктів пізнання і педагогічної діяльності, контактність, потребу до передачі знань, педагогічну допомогу, прагнення до самовдосконалення тощо.

О. Москалюк визначає професійну спрямованість соціального педагога «як інтегральну системну якість, яка визначає ставлення до професії, потребу в професійній діяльності та готовність до неї» [5, с. 44].

Схожою є думка М. Гур'янової, яка розглядає «професійно-педагогічну спрямованість соціального педагога як одну з найважливіших якостей особистості, як інтерес до педагогічної діяльності, як задоволення її результатами, як прагнення допомогти людині в розвитку її як особистості» [1, с. 205]. Далі вона відзначає, що, зазвичай, педагогічна спрямованість – це любов до дітей. Вона виникає в результаті допрофесійної педагогічної діяльності, розвивається у процесі професійної підготовки і стає провідною спрямовуючою силою педагогічного самовдосконалення. Що стосується соціального педагога, то він не обмежений якимись наперед заданими цілями діяльності. Ці цілі він формує разом з іншими учасниками соціального виховання. Тому педагогічна спрямованість для нього є рушійною силою діяльності, критерієм якості його роботи. З нею тісно пов'язується гуманність педагогічних стосунків, які реалізує соціальний педагог [1].

Професійна спрямованість соціального педагога, на думку П. Шептенко та Г. Вороніної входить до системи особистісних якостей і характеризує параметр особистісної готовності. Професійну готовність соціального педагога вони розглядають через особистісну готовність, теоретичну та технологічну готовність та параметр результативності діяльності [8]. В системі професійних знань, умінь та навичок соціального педагога професійна спрямованість виконує функції поєднання, координації, активізації, вона є основною передумовою самовиховання багатьох професійних якостей майбутнього спеціаліста.

Таким чином, професійна спрямованість соціального педагога – це особлива система його спонукань до застосування всіх своїх сил та здібностей у майбутній професійній сфері. Дуже важливо, щоб потреби майбутнього соціального педагога були пов'язані з необхідністю професійного росту, а також щоб була внутрішня мотивація до виконання своїх професійних обов'язків.

Зокрема, Т.Скрипченко визначає «професійну спрямованість як інтегровану характеристику особистості, до якої входять такі складові:

- задоволеність вибраною професією;
 - нахил до професії;
 - вибірковість – вибір тих чи інших сторін майбутньої професії;
- мотиви вибору професій;
- стійкість у діяльності – професійні плани, стійкість професійних намірів;
 - самооцінка професійних здібностей» [16, с. 89]

У багатьох дослідженнях у структуру професійної спрямованості включені такі компоненти як позитивне ставлення, інтерес, схильність до професії.

У структурі професійної спрямованості О. Москалюк виділяє такі її основні характеристики:

1) професійна спрямованість як складна система вибудовується з компонентів і структур, тобто вона має певний зміст і внутрішню організацію;

2) професійна спрямованість є елементом складнішої системи (структури особистості в контексті професійної діяльності), з аналізу функцій і механізмів якої можна зрозуміти її сутність;

3) вона є динамічною системою, в якій всі процеси структурних компонентів перебувають у внутрішній єдності та взаємній опосередкованості;

4) цілісність професійної спрямованості зумовлює її структурну єдність, виділення тих інтегративних, системоутворюючих якостей, властивостей, характеристик, навколо яких об'єднуються й інші властивості;

5) вона виконує такі важливі функції: по-перше, виступає в ролі засобу задоволення власних потреб; по-друге, є засобом розвитку знань, умінь, здібностей людини;

6) професійна спрямованість є динамічним утворенням, яке змінюється відповідно до власних уподобань і переконань, впливу різноманітних чинників та поставлених завдань [5].

Основний показник рівня професійної спрямованості – це змістовність і глибина професійної зацікавленості з урахуванням її рівня у системі мотивів, які визначають професійну спрямованість. Цілком очевидно, що без досить високого рівня професійної спрямованості не можлива оптимальна взаємодія людини та обраної професії. Лише за цієї умови можна прогнозувати успішний розвиток творчих професійних якостей в процесі професійної діяльності. Високий рівень професійної спрямованості, на нашу думку, – це та якісна особливість структури мотивів особистості, яка виражає єдність інтересів суспільства та особистості у сфері професійного самовизначення. Відповідно піднесення рівня професійної спрямованості складає основний зміст її розвитку.

Професійне самовизначення розглядається при цьому як процес розвитку суб'єкта діяльності. В контексті розуміння професії як вибору діяльності найбільш поширеною є точка зору, що основною детермінантою правильного вибору є професійний інтерес або професійна спрямованість. Загалом, розглядаючи вибір професії як систему суб'єкт-об'єктних відношень, варто характеризувати як самий об'єкт вибору професії – тобто те, що вибирають, так і суб'єкта – того, хто вибирає.

Вибір професії відображає певний рівень особистісних уподобань, які базуються на оцінці своїх здібностей та можливостей. Крім того, вибір професії, професійне самовизначення вимагає високої активності суб'єкта, залежить від рівня сформованості усвідомленої психічної саморегуляції, ступеня розвитку контрольно-оціночної сфери.

Системний підхід до структури дає змогу розглянути професійну спрямованість як постійний пошук людиною власного місця, професійного призначення. Оскільки ми розглядаємо «професійне самовизначення майбутніх соціальних педагогів» як процес входження особистості в сферу соціально-педагогічної професійної діяльності на основі самопізнання, співставлення своїх можливостей з вимогами професії соціального педагога з метою самореалізації та усвідомлення себе як майбутнього професіонала соціальної сфери, відповідно через професійну спрямованість реалізуються мотиви, здібності, вміння людини у майбутній професійній діяльності. Її повний аналіз неможливий без урахування особистісних (внутрішніх) та зовнішніх факторів. Зберігаючи свою самостійність, професійна спрямованість тісно пов'язана з іншими сферами особистості. Саме їх взаємодія обумовлює, визначає та розкриває сутність та зміст професійної спрямованості як явища, що має свої особливості.

Важливим для студентів є професійне самовизначення, вибір професії, спільна трудова діяльність – навчання, а також нове становище їх у суспільстві, спільні професійні інтереси. Розвиток студентів відбувається під впливом цих змін, нових умов. Характер навчання справляє важливий вплив на формування особистості. Новий зміст навчання, методи роботи у ВНЗ потребують великого рівня самостійності, активності особистості, здібностей до узагальнення, абстракції, творчості. Навчання у ВНЗ набуває професійної спрямованості, конкретного змісту, тому що здобуття знань, умінь, розвиток здібностей стає важливою умовою професійної кваліфікації майбутнього спеціаліста. Пізнавальні інтереси стають вибірковыми, набувають професійної спрямованості та більш стійкого характеру.

Особливостями професійного самовизначення студентів у системі навчально-виховної роботи університету є: підтвердження правильності професійного вибору або його корекція засобами навчально-виховної роботи університету; усвідомлення студентом сутності професійної діяльності та себе як майбутнього професіонала; розвиток внутрішньої готовності планувати і реалізовувати професійні наміри; формування професійної самосвідомості; співставлення своїх можливостей та потреб під час професійної підготовки в університеті з вимогами професії; формування та розвиток професійних якостей та умінь; утвердження суб'єктивної позиції до майбутньої професії в процесі навчання в університеті.

Крім того, у формуванні професійної спрямованості треба орієнтуватися не на студентів взагалі, а на конкретні типи ставлення студентів до майбутньої професії та до навчання у вузі, які визначилися саме на цьому курсі. Найбільш значущою є професійна спрямованість, зумовлена інтелектуальною ініціативою та пізнавальними інтересами. Її сила – в зосередженості, захопленості діяльністю, вольових зусиллях студента (якщо виникають труднощі), почутті задоволення від цього. Взагалі пізнавальний інтерес виникає і зміцнюється лише в ситуації пошуку нових знань,

інтелектуальної напруги, самостійної діяльності. Тому, якщо перед студентами ставляться лише готові цілі, а знання лише повідомляються і закріплюються, активність згортається, інтерес згасає. Для підтримки пізнавальних інтересів надзвичайно важливо стимулювати емоції, інтелектуальні почуття.

Таким чином, без спеціально організованого розвитку особистісних та професійно-важливих якостей (професійної спрямованості), без впливу сукупності педагогічних засобів на навчально-практичну діяльність студентів, без активізації пізнавальної діяльності студентів неможливо забезпечити високий рівень професійного самовизначення на майбутню професійну діяльність.

Використана література:

1. Гурьянова М.П. *Сельская школа и социальная педагогика / Пособие для педагогов.* – Мн.: Амалфея, 2000. – 448 с.
2. Кузьмина Н.В. *Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения.* – М.: Высш. шк., 1990. – 117 с.
3. Крягдже С.П. *Психология формирования профессиональных интересов.* – Вильнюс: Моколас, 1981. – 196 с.
4. Митина Л.М. *Психология профессионального развития учителя.* – М.: Флинта, 1998. – 154 с.
5. Москалюк О. І. *Формування професійної спрямованості у майбутніх соціальних педагогів : дис....канд. пед. наук : 13.00.04 / Москалюк Оксана Іванівна.* – Хмельницький, 2007. – 210 с.
6. Скрипченко Т.В. *Межличностные отношения в группе как фактор формирования профессиональной направленности учащихся ПТУ: Дис... канд. психол. наук: 19.00.07.* – К., 1991. – 177 с.
7. Федоришин Б.А. *Система профинформационной работы со старшеклассниками.* – К.: Рад. школа, 1988. – 176 с.
8. Шептенко П.А., Воронина Г.А. *Методика и технология работы социального педагога: Учебн. пособие для студ. высш. учебн. заведений / Под ред. В.А. Сластенина.* – М.: Изд. центр «Академия», 2001. – 208 с.
9. Якунин В.А. *Педагогическая психология: Учеб. пособие/ Европ. ин-т экспертов.* – СПб.: Изд-во Михайлова В.А.: Изд-во «Полиус», 1998. – 639 с.

НЕИЖПАПА ЛЮДМИЛА СТАНИСЛАВОВНА, *Профессиональная направленность будущего социального педагога как условие его профессионального самоопределения*

В статье на основе анализа психолого-педагогической литературы раскрыта сущность профессиональной направленности личности и профессиональной направленности социального педагога, как совокупность психолого-педагогических свойств и качеств личности, определяющих отношение к профессии, потребность в профессиональной деятельности и готовность к ней. Определены составляющие структуры профессиональной направленности личности. Обосновано, что основной детерминантой профессионального самоопределения будущего социального педагога является профессиональный интерес или профессиональная направленность. Охарактеризована профессиональная направленность будущего социального педагога как система побуждений к применению своих сил и способностей в будущей профессиональной сфере, что дает толчок эффективному профессиональному самоопределению.

Ключевые слова: профессиональная направленность личности, профессиональное самоопределение будущего социального педагога, профессиональная направленность социального педагога.

NEIZHPAPA LIUDMILA, *The professional direction of the future social worker as a condition of professional self-determination.*

In article on the basis of the analysis of psychological and pedagogical literature the essence of the professional direction of the personality and professional direction of a social worker as a set of psychological and pedagogical properties and qualities of the individual, determining the attitude to the profession, the need for professional activity and preparedness. Identifies the components of the structure of the professional direction of the individual. It is proved that the main determinant of professional self-determination of the future social worker is a professional interest or professional direction. Characterized the professional direction of the future social worker as a special system of intentions to use their powers and abilities in their future professional field that gives rise to effective professional self-determination.

Key words: professional direction of the personality, professional self-determination of the future social worker, professional direction and social educator.